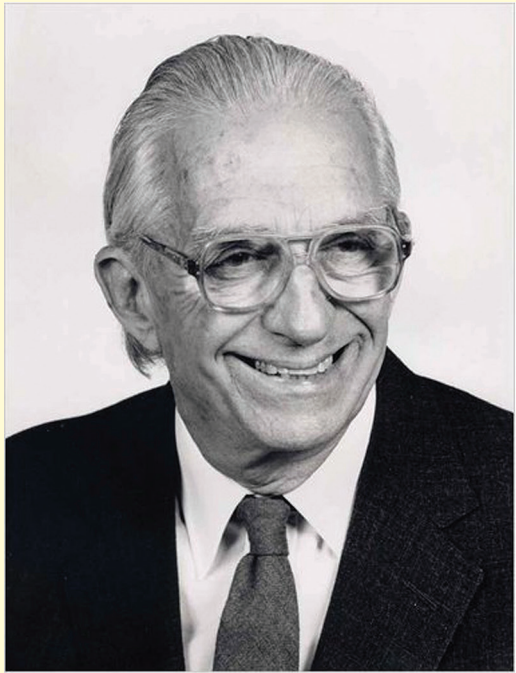

REGIONÁLIS TUDOMÁNYI KUTATÁSOK EGYETEMÜNKÖN

Nemes Nagy József, professzor emeritus – ELTE TTK FFI Regionális Tudományi Tanszék

WALTER ISARD
(1919-2010)

ENYEDI GYÖRGY
(1930-2012)

A FŐ TÉMATERÜLETEK

Az első témakör a társadalmi térelmélet. A Regionális Tudományi Tanszéken folyó kutatások középpontjában álló empirikus elemzések elméleti alapjait foglalta össze Dusek Tamás munkája (Regionális Tudományi Tanulmányok 10.). A szerző doktori iskolánkban szerzett PhD fokozatot, ma a hazai területi statisztika vezető személyisége, egyetemi tanár.

A hazai regionális tudományban vizsgált kérdéskörök közül hosszú ideig hiányoztak a társadalmi térelméleti munkák, legfeljebb néhány elszórt publikáció érintette azokat. A kilencvenes évektől kezdve azonban fordultnak vagyunk tanúi. Komoly lökést adott e közelítéseknek a tág társadalomtudományban lezajlott „térfordulat”, ami sok – a térbeliség-re azidáig kevesebb figyelmet fordító – tudományterület diskurzusaiba is nagy hangsúllyal behozta a térbeli, területi szempontot, tartalmat. A témakörben Faragó László szerkesztésében megjelent legújabb tanulmánykötetben több, egyetemünkhez is kötődő kolléga (Berki Márton, Czírfusz Márton, Dusek Tamás, Ginelli Zoltán, Sági Mirjam, Tagai Gergely, Timár Judit, Tolnai Gábor) írása olvasható.

A második téma terület a regionális- és városgazdaságtan. E témakör jellemzően a közgazdaságtudományhoz kapcsolódik. A mi földrajzi tanszékeink a településföldrajzi kötődés a meghatározó, számos esetben markáns településszociológiai tartalommal. Hasonlóan a településkutatás mai nemzetközi főáramához, nálunk is a városkutatási témakörök dominálnak. A Regionális Tudományi Tanszéken hangsúlyos a Budapest-kutatás, történeti, urbanisztikai és környezeti kapcsolódásokkal. A témakör meghatározó, legaktívabb alakja Izsák Éva kolléganőnk, tág társadalomtudományi, történettudományi kapcsolódásokat felmutató írásaival. A városi folyamatok középpontba állítása azonban nem hozhatja magával azt, hogy a kritikus helyzetű „perifériák”, régiók a kutatásban is perifériára szoruljanak.

A harmadik kört a terület- és településfejlődés gazdasági és társadalmi folyamatai adják. A hazai regionális tudományban a kezdetektől fogva

A HAZAI REGIONÁLIS TUDOMÁNY KEZDETEI ÉS FEJLŐDÉSE

A Walter Isard amerikai közgazdász kezdeményezése nyomán 1954-ben útjára indult regionális tudomány (regional science) mára világszerte intézményesült, aktív intézményi keretekben fogja össze a társadalmi térbeliség, a területi folyamatok és a területi irányítás ügyeinek társadalomtudományi kutatását. E folyamatba a magyar kutatók, a terület- és településfejlesztésben tevékenykedő, a tudományos kérdésekre is nyitott szakemberek már a múlt század hatvanas éveiben bekapcsolódtak. Már ekkor köztük voltak egyetemünk oktatói is.

A regionális tudomány hazai intézményesülésének kulcsmomentuma volt, hogy Enyedi György kezdeményezése nyomán, pécsi székhellyel 1984-ban megalakult egy új tudományos műhely, az MTA Regionális Kutatások Központja, amely ma az MTA KRTK keretein belül, önálló intézetként működik (<http://www.krtk.mta.hu/>) Az ELTE Regionális Földrajzi Tanszéke 2007-ben vette fel a Regionális Tudományi Tanszék nevet (<https://rtt.elte.hu/>)

A kutatóintézeti és egyetemi (a geográfiához, a közgazdaságtanhoz és több más társadalomtudományhoz kötődő) tudományos műhelyekben folyó munkáról máig sok kötetben, tudományos folyóiratban, idehaza és külföldön

súlyponti témakör a hazai területi szerkezet elemzése, annak belső és külső összefüggéseinek feltárása (különböző területi egységek időbeli és összehasonlító elemzése, fejlődési pályák felvázolása, területi erőforrások komplex és egyedi értékelése, a területi egyenlőtlenségek sokdimenziós vizsgálata). A nemzetközi területi kutatás, regionális tudomány fókuszába a hazai jellemzők, történések témakörét a radikális társadalmi és a területi átrendeződés hozó rendszerváltozás hozta be. A kilencvenes években a nemzetközi tudományos rendezvényeken mindig nagy érdeklődés és kollegiális szimpátiái kísérte a magyar kutatókat, mondandójukat. A hazai térfolyamatokat, a térszerkezet átalakulását színvonalas magyar és idegen nyelvű munkákban a szakma közzétette. Mára új fontos elemként megjelent a tágabb térbeli kitekintés, az európai folyamatokba illesztés, a kárpát-medencei térkeret.

A mai térszerkezet új szemléletű elemzését adja a területi tökézt vizsgáló sokszerzős munka (szerkesztői és szerzői közt Szabó Pál), értekezésében Gyuris Ferenc a regionális egyenlőtlenségek alakulását tág társadalomtudományi, politikatudományi keretben tárgyalja. A hazai területi egyenlőtlenségek témakörében Kiss János Péter tanulmányai a szakma legtöbbet hivatkozott írásai közé tartoznak.

A negyedik téma terület a terület- és vidékfejlesztési politika, tervezés és kormányzás. A területi politika céljainak, irányainak regisztrálása, ezek hatásainak, bemutatása, a fejlesztések, a területi intézményrendszer működésének értékelése, a különféle szereplők magatartásának regisztrálása, a működés gazdasági, társadalmi és intézményi feltételeinek vizsgálata a regionális tudomány kulcsfontosságú, központi témaköre, amelyben szorosan összekapcsolódik a tudományos kutatás és a (szak)politika. A területi politika hazánkban 2010-től fokozatosan háttérbe szorult, nem vált hangsúlyos részévé a gazdaság- és társadalompolitikának. Megváltozott a kormányzati pozíció, a törvényi, a finansziális és tervezési háttér (amit szinte kizárólagosan az EU támogatások mozgatnak). Mindezen faktorok új helyzetet teremtettek a kutatás számára.

A fejlesztéspolitikai, irányítási tartalmú – nem egy esetben kritikai hangűtűs – tudományos elemzések többsége érdemi kormányzati visszhang nélküli.

Ötödik témakörként a területi statisztika és elemzési módszerek vehetők. A kvantitatív, területi statisztikai elemzések, a regionális modellezés a Regionális Tudományi Tanszék súlyponti kutatási és oktatási irányát alkotják. A közismert információrobbanás új lehetőségeket (és kockázatokat) hozott e területen is. A regionális modellezés módszertani eszköztárában a klasszikus modellek, módszerek mellett a legfontosabb új momentum a (területi) autoregresszív modellek megjelenése.

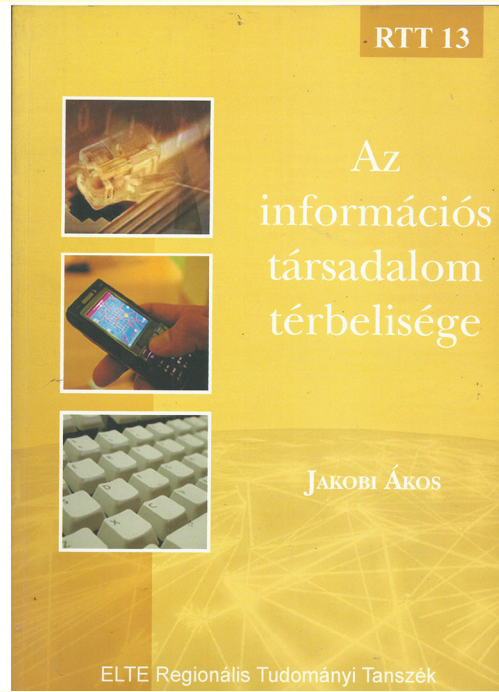
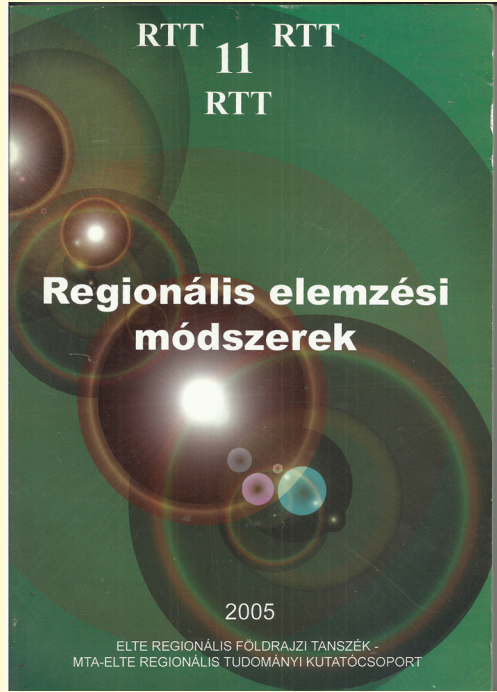
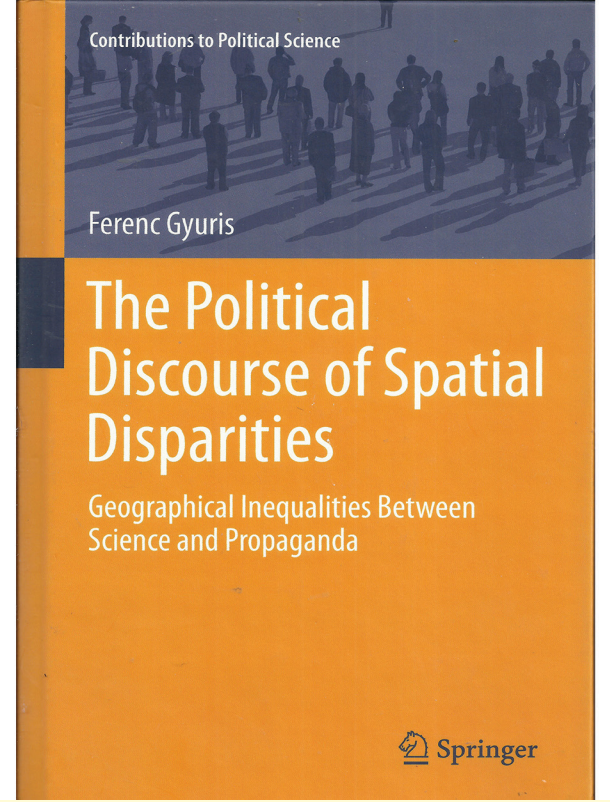
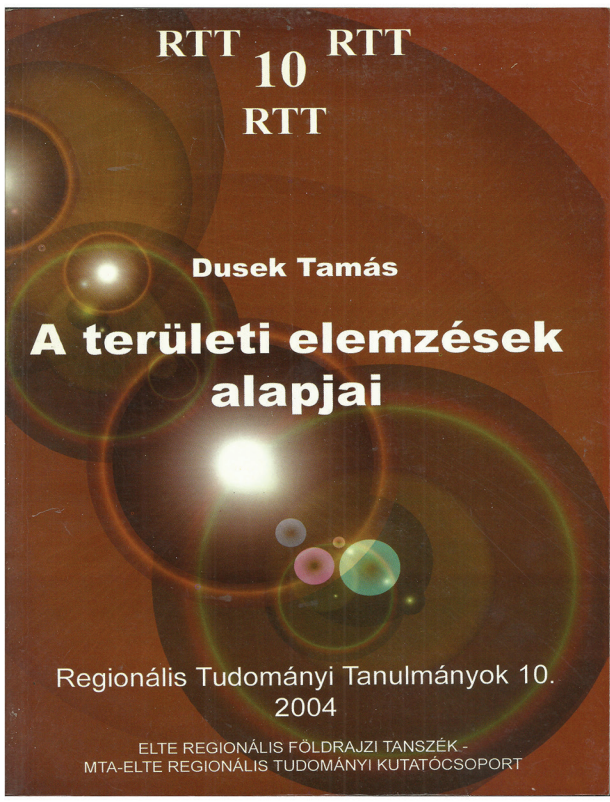
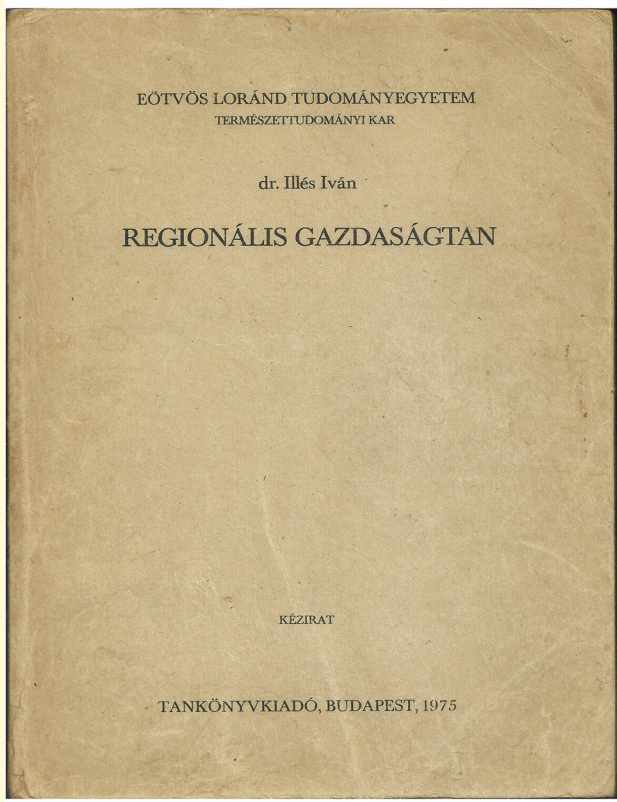
A teljes tanszéki kollektíva részvételével íródott elemzési módszertani kötet (Regionális Tudományi Tanulmányok 11.) a szakma legközismertebb területi módszertani kézikönyve.

hallgatóknak a külső partnerekkel végzett közös munkákba való bevonása). A tudományegyetemek azonban nem adták eddig sem fel a szilárd elméleti szakmai alapok elsőbbségét, s ilyen fordulat a jövőben is nagy kockázatokat hordozna. A regionális tudomány sem íróasztalhoz kötött, a hiteles, érdemi részvétel bármilyen gyakorlati karakterű munkában – a végzés után, a kész színű munkapiacon – azonban csak biztos elméleti felkészültséggel kecsegtet egyéni megelégedettséggel és elismeréssel is.Optimizmusra ad okot, hogy a regionális tudományi ismereteket is elsajátító legkiválóbb geográfusok a kezdetektől mindmáig jellemzően szakma közeli helyekre kerülnek az igazgatási, az oktatási-kutatási és a piaci szférában.

Ez az egyik legmeggyőzőbb visszaigazolása a regionális tudományi tevékenység, a kutatómunka és az oktatási erőfeszítések életképességének, társadalmi hasznosulásának. Mára a hazai regionális tudomány vezető kutatói, szakemberei között – az egyetemeken, az akadémiai kutatóintézetekben, a piaci szférában, az önkormányzatokban és a kormányzati szervezetben hasznosítva az egyetemen és a gyakorlatban szerzett szakmai tudást – számos kollégát találunk, akik az ELTE Földtudományi Doktori Iskolájában regionális tudományi kutatási témával szereztek PhD fokozatot. A diszciplínáról itt közreadott rövid áttekintést – bizakodással telve s várva a névsor további bővülését a mai doktoranduszok neveivel – az ő felsorolásukkal zárom: Gordos Tamás, Kulcsár Gábor, Nagy András, Szabó Pál, Jakobi Ákos, Jeney László, Némethi Nándor, Szalkai Gábor, Kukely György, Dusek Tamás, Lőcsei Hajnalka, Juhász Krisztina, Kondor Attila, Tagai Gergely, Czírfusz Márton, Fábán Zsófia, Berki Márton, Baji Péter, Pete Márton, Farkas Máté, Vida Zsófia. Más intézmények regionalistáival együttműködve az ő kezükben van ma a tudományág hazai jövője, az életképes tradíciók továbbvitele, új kutatási irányok, gondolatok, módszerek kibontása, újabb fiatalok vonzása.

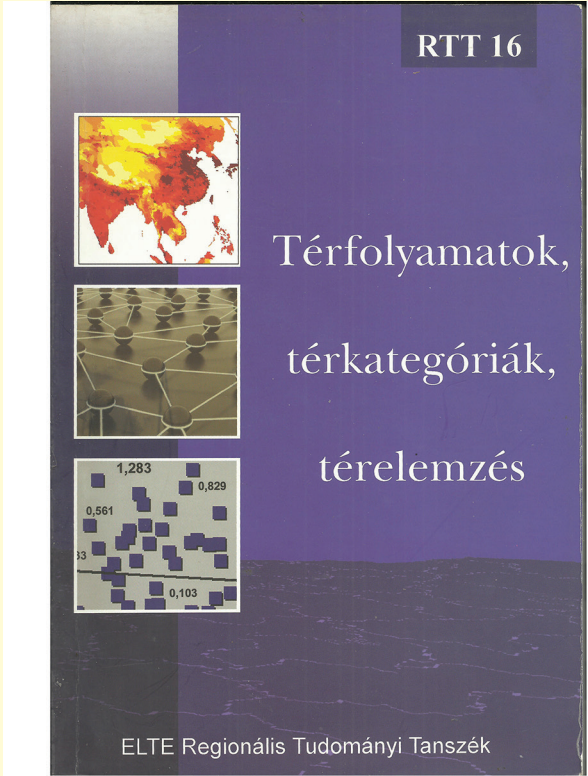
megjelent publikáció tanúskodik. Az első – ma már klasszikusnak számító, az „egyipont-gazdaság” szemléletével szakító – magyar nyelvű regionalista monográfia, szerény kivitelben, egyetemi jegyzetként karunkon jelent meg, Illés Iván tollából s került már a hetvenes években a földrajzosok tananyagába. A regionalista képzésekben és a rokonszakmákban ma sok helyütt oktatott, a tudományos publikációkban visszatérően hivatkozott munka Nemes Nagy József térelméleti és módszertani hangsúlyú kötete.

Átfogó monográfiák jelentek meg az elmúlt években az Akadémiai Kiadó Modern Regionális Tudomány sorozatában. Az összes hazai régióról és a határon túli térségekről, Horváth Gyula szerkesztésében jelent meg A Kárpát-medence régiói könyvsorozat, földrajzi, történeti és fejlesztéspolitikai tartalommal. Minden egyetem regionalista műhelyeiből, folyamatosan kerülnek ki elemzések, írások, a tapasztalt és a pályájuk elején tartó kutatók tollából egyaránt. A tudományterület vezető hazai folyóirata a Tér és Társadalom, a kvantitatív módszertant használó kutatók fontos publikációs fóruma a Területi Statisztika, az önkormányzati működés bemutatása áll a középpontjában a Comitatus folyóiratnak.

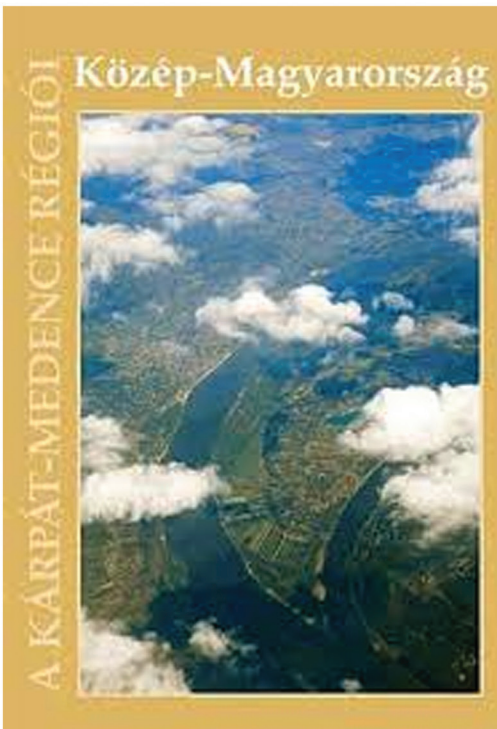
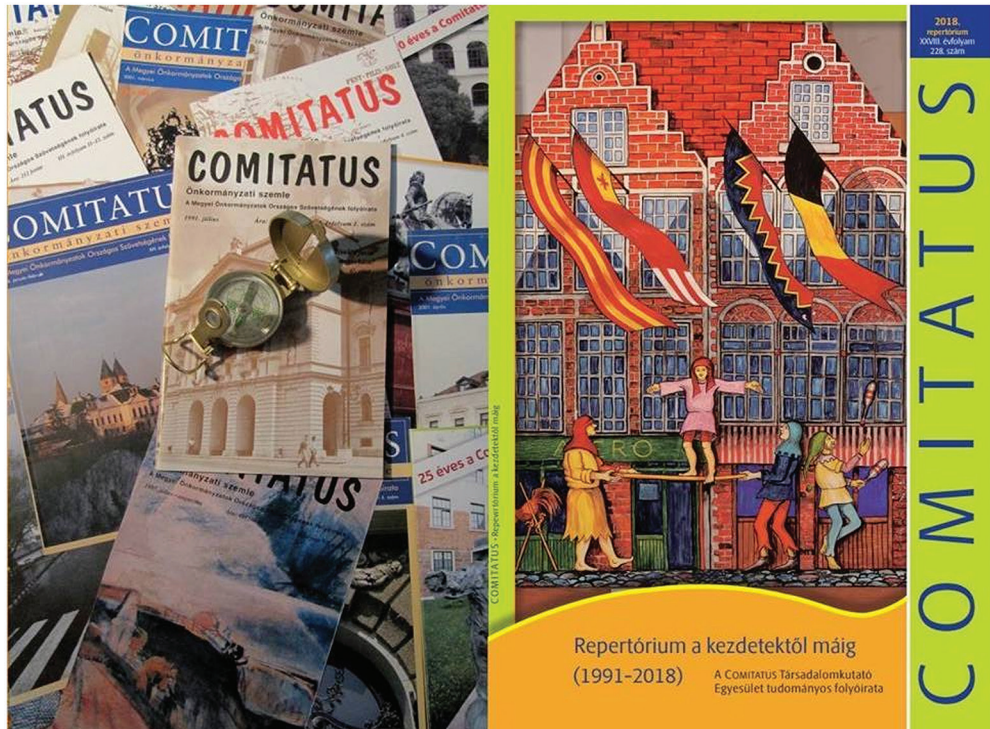

KIHÍVÁSOK, KITEKINTÉS

A hazai regionális tudományt érintő kihívások szorosan összefüggnek a társadalomirányítás, atudomány- és oktatáspolitikai aktuális irányjaival. Az ebben a tekintetben fellépő hatások (az irányítási rendszer erősödő centralizáltsága, a tudományos kutatás társadalmi presztízsének megingása, a tudományos intézményrendszer elbizonytalanító átalakítási tervek, a felsőoktatási forráshiányok és más tényezők) tudományon belüli eszközökkel alig ellensúlyozhatók. A regionalisták kutatóként, oktatóként, gyakorlati szereplőként a jövőben is támaszkodhatnak a rokonterületek ismeretrend-szerére, eredményeire is. Figyelni érdemes azonban arra, hogy a regionális tudomány legújabbkori hazai fejlődésében két, egymással érezhetően szembefeszülő, nyelvezetében is markánsan elkülönülő áramlat is megjelent. Ennek egyik szála a hagyományos területi diszciplínák (társadalomföldrajz, regionális tudomány, területi statisztika, más tudományok) gazdagodása a filozófia és a tág társadalomtudomány szemléleti és fogalmi rendszereinek megértésével és adaptálásával, a másik pedig épp a szűkebb „területi” szakma perifériára szorulása a tág nyugati társadalomtudomány határátalanul kiterjesztett társadalmi tér-problématicájának elméleti és nyelvi útvesztőiben. Ez utóbbi folyamatot a tradicionális tértudományok szempontjából fékezendőnek vélem.Bővülő lehetőségekkel teli a regionális kutatás nemzetközi főáramaihoz való kapcsolódás. Itt szinte minden korábban említett kutatási témakör szóba kerülhet, hangsúlyozottan kiegészülve az Európai Unió regionális politikájának megalapozásához kötődő fejlesztéspolitikai kutatásokkal. A nemzetközi kapcsolatrendszer a publikációs lehetőségek terét és fórumait is bővíti.Az egyetemeken visszatérő felvetés az elméleti és a gyakorlati tudástartalmak arányának viszonya. A geográfusképzés integráns részét képezik a gyakorlati ismeretek elsajátítását is segítő formák (laboratóriumi kurzusok, terepgyakorlatok, külső szakmai gyakorlatok, a

Regionális Tudományi Esték

Területi Statisztika